

YAPON MADANIYATIDA DINNING AHAMIYATI

Akram Mengli o'g'li Toshtemirov

CHDPU o'qituvchisi

akramtoshtemirov1994@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada jahonda o'ziga xos madaniyati bilan ajralib turadigan yaponlar hayotida dinning ahamiyati, turli diniy qarashlarning madaniy hayotning turli sohalarida aks etishi haqida mulohazalar keltirib o'tilgan. Shuningdek ushbu maqola Yaponiya madaniyatini o'rganish uning o'ziga xosligini va jahon madaniy merosiga qo'shgan hissasini chuqurroq tushunishga, shuningdek, yapon madaniyatining zamonaviy dunyo san'ati, falsafasi va jamiyatiga ta'sirini baholashga imkon beradi. Buddizm bu yerda dunyoning abadiyligi haqidagi sevimli mavzusini qo'shdi. Ushbu ikkala shart ham birgalikda yapon san'atini o'zgaruvchanlik va abadiylikni ulug'lashga olib keldi.

Yaponiyada Sinto falsafasi (sintoizm) tabiatga hurmat bilan munosabatda bo'lishda muhim rol o'ynadi va Xudo xuddi atrofida tabiat bo'ylab tarqalgandek ekanligini ta'kidladi: faqat shunday dunyo abadiy farovonlikning ramzi bo'lib, u tabiatga hurmat, tabiatning uyg'unligiga asoslanadi. di. O'rta asrlarda Yaponiyada o'qimishli odam uchun eng muhim mezon uning tabiat go'zalligini qadrlash va tasvirlash qobiliyati edi. Ushbu jarayonlar diniy qarashlar va madaniyatda o'z aksini topmasdan qolmagan.

Kalit so'zlar: Buddizm, Eyzay, Nara davri, sinto, mifologiya, konfutsiylik.

KIRISH

Yaponiya madaniyati o'zining o'ziga xosligi, boyligi va ko'p asrlik tarixi bilan ko'plab tadqiqotchilar va yapon san'ati va urf-odatlarini muxlislarining e'tiborini tortadi. Yaponiya qadimiy an'analar va zamonaviy tendentsiyalar birlashib, noyob madaniy landshaftni yaratgan mamlakat edi. Yaponiya madaniyatini o'rganish-bu yapon jamiyatining asosini tashkil etuvchi noyob diniy marosimlar, san'at, falsafa va til dunyosiga qiziqish demakdir. Yaponiya madaniyatini o'rganish uning o'ziga xosligini va jahon madaniy merosiga qo'shgan hissasini chuqurroq tushunishga, shuningdek, yapon madaniyatining zamonaviy dunyo san'ati, falsafasi va jamiyatiga ta'sirini baholashga imkon beradi. Dunyoning eng qadimgi va eng boy madaniyatlaridan biri bo'lgan Yaponiya o'zining xilma-xilligi va go'zalligi bilan ilhomlantirishda va hayratga solishda davom etmoqda va o'z tadqiqotchilarining qalbida o'chmas iz qoldirmoqda. Ushbu xalq madaniy hayotida dinning ta'siri ayniqsa kuchli bo'lgan. Yaponiya tarixida turli diniy qarashlar o'z aksini topgan. Jumladan buddizm,

konfutsiylik, sintoizm dinlarining yapon madaniy tarixida o'zni nihoyatda katta hisoblanadi.

An'anaviy buddizmda inson faqat universal dunyo qonunining-dharmaning beixtiyor ijrochisidir. Bu qonun inson uchun mavjud emas, lekin u unda amalga oshiriladi va tushuniladi. Biroq, inson yaxshi va yomon ishlar qilib, koinotning asosini tashkil etuvchi ma'lum bir axloqiy mexanizmni faollashtiradi. Buddizm nuqtai nazaridan, inson hayoti nasroniylikdagi kabi bebaho sovg'a emas, balki qayta tug'ilish zanjiridagi lahzalardan faqat bittasi. Buddistlar o'limdan keyin abadiy hayotga intilmaydilar, chunki ular buni oliy maqsad emas, balki berilgan deb bilishadi. Buddistlarning fikriga ko'ra, abadiy hayot o'limning abadiy garovidir. Buddizmda "qaram kelib chiqishi"deb ataladigan ta'limot mavjud. Uning mohiyati shundaki, inson uchun azob-uqubatlarning manbai hayotga chanqoqlik, istaklar, hayotga bog'lanishdir. Buddistlar dunyoni xayoliy deb hisoblashadi va shuning uchun u va'da qilgan zavqlar hayoliydir. Inson sabab va ta'sir qonuniga bog'liq. Buddistlar nuqtai nazariga ko'ra, tirik mavjudotlar abadiy qayta tug'ilishga mahkumdirlar va har qanday yangi mavjudotning sharti avvalgilarining natijasidir, ya'ni barcha yaxshi ishlar yoki to'plangan xizmatlar va yomon ishlar, to'plangan anti-xizmatlar yig'indisi.

Buddist uchun inson tug'ilishining o'zi faqat cheksiz borliq jarayoniga qo'shilishni anglatadi, bu yerda o'lim bu jarayonning oxiri emas, balki ong mavjudligining boshqa shakliga – muqarrar ravishda yangi tug'ilishdan oldingi oraliq mavjudotga o'tishdir. Buddizmda eng muhim joylardan biri shaxsiyat birligini inkor etish bilan bog'liq. Har bir shaxs, yuqorida aytib o'tilganidek, "o'zgaruvchan" shakllar klasteri shaklida ifodalanadi. Buddaning aytishicha, shaxsiyat besh elementdan iborat: jismoniy, hissiyot, istak, vakillik va bilish. Buddizmda inson ruhiga hayot siklida ishtirok etadigan abadiy element sifatida alohida e'tibor beriladi. Buddaning ta'limotiga ko'ra, ruh alohida elementlarga bo'linadi. Xuddi shu odam yangi tug'ilishda g'ildiragidan chiqish, yakuniy va abadiy dam olish buddizmda najot talqinining asosiy elementidir. Yaponiyada buddizmni o'rnatish jarayonida buddizmning yangi dinlaridan farqli o'laroq an'anaviy deb ataladigan bir necha mazhablar yoki buddizm maktablari shakllandi. Ularning barchasi Mahayana yoki buddizmning Shimoliy filiali deb ataladi. Nara davrida shakllangan eng qadimiy mazhablar (Kogon, Risu, xoso) oxir-oqibat o'z ta'sirini yo'qotdi.

Buddizm idealiga erishishni targ'ib qiluvchi Zen maktabi - Buddaning mohiyatini o'z - o'zini chuqur tafakkur qilish orqali aniqlash Yaponiyada keng tarqaldi. Zen buddizmida ikkita asosiy mazhab mavjud: Eyzay (1141-1215) tomonidan tashkil etilgan Rinzay va birinchi voizi Dogen (1200-1253) bo'lgan Soto.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ushbu e'tiqodning o'ziga xos xususiyati satoriga yerishishda meditatsiya va psixotrening boshqa usullarining roliga ko'proq e'tibor berishdir. Satori xotirjamlik, muvozanat, mavjudlik hissi, "ichki ma'rifat" degan ma'noni anglatadi.

Zen ayniqsa XIV-XV asrlarda keng tarqaldi. Samuraylar orasida, uning g'oyalari syogunlarning homiyligidan zavqlana boshlaganda. Qattiq intizom, doimiy o'zini o'zi tarbiyalash va ustoz hokimiyatining shubhasizligi g'oyalari jangchilarning dunyoqarashiga to'liq mos keldi. Zen milliy an'analarda o'z aksini topgan va adabiyot va san'atga katta ta'sir ko'rsatgan. Zen asosida choy marosimi o'stiriladi, gullarni tartibga solish texnikasi ishlab chiqilmoqda va bog'dorchilik san'ati shakllanmoqda. Zen rasm, she'riyat va dramada maxsus yo'nalishlarni keltirib chiqaradi. Zenni o'qitish va amaliyoti Yapon madaniyatiga katta ta'sir ko'rsatdi va butun dunyoga ma'lum bo'lgan Zen san'atini vujudga keltirdi. Unda o'zgaruvchanlik, abadiylik, xayoliy, past va baland, kichik va buyuklarning muhim birligi g'oyasi mavjud. Zen arxitektura, landshaft san'ati, rasm, she'riyat, dizaynga ta'sir ko'rsatdi, choy marosimini, jang san'atining maxsus turlarini, o'zini himoya qilishni keltirib chiqardi. Guldasta yasash falsafasi va estetikasi, Yapon raqsi va noh teatri asarlari u bilan bog'liq. Zen hayot falsafasi deb ataladi. Kitaro Nishidaning so'zlariga ko'ra, barcha haqiqat kontekstual maydon tomonidan yaratilgan. Zen bunday maydonni yaratadi, bizni go'zallarga va u orqali yashirin haqiqatlarga, transandantalga yaqinlashtiradigan bunday kontekst. Ta'lim ko'plab mamlakatlarning falsafasi va san'atiga katta ta'sir ko'rsatdi. Sansuiga (tog'lar va suvlarning Yapon rasmlari), landshaft rasmlari, uzoq Sharqdagi (Xitoy, Koreya va Yaponiya) uchta asosiy rasm janrlaridan biri, "jimbusuga" (portret va janr rasmlari) va "katega" (gullar va qushlarning rasmlari). V-asrga kelib nazariy rassomlar peyzaj rasmining asosiy vazifalarini shakllantirdilar. Landshaft atrofdagi tabiatning go'zalligini talqin qilishda falsafiy tamoyillarning ifodasi sifatida o'ylab topilgan. Biroq, faqat Song sulolasi rassomlari o'z asarlarida bu vazifalarni o'zida mujassam etgan. Kompozitsiyaning asosiy turlari yaratildi va toshlar va toshlar, daraxtlar va tog' cho'qqilarini tasvirlash texnikasi ishlab chiqildi.

Zen buddizm bilan bir qatorda Song va Yuan sulolalari Xitoy madaniyat shunday Zen rohiblar tomonidan Yaponiyaga keldi. Birinchi landshaft rassomlari Xiubong dan Sekokuji monastiri, idealizatsiya qilingan lirik landshaftlarni tasvirlaydigan xitoylik rohib rassomlari va sud rassomlik Akademiyasining rassomlaridan olingan motiflardan foydalangan. Xubongning izdoshi va uning shogirdi Sessu peyzaj rasmlarida yanada dramatik uslubga o'tdilar. XVI-asrning kattaroq devor rasmlariga bo'lgan ehtiyoji Yaponiyaga xos landshaft rasmlarining o'zgarishiga olib keldi. Rassomlar qal'alar va monastirlarda devor va ekranlarni bo'yab, Yaponiyada birinchi professional rasm maktablarini tashkil etishdi.

Bu sohadagi aniq yutuq Kano Motonobuning ishi bo'ldi. XVIII - asrda Xitoyning "Janubiy maktabi" an'analari nanga maktabi rassomlari-Ike no Taiga va Yosa Buson tomonidan landshaft rasmlarida qayta tiklandi. Shu bilan birga, tani Bunte, Maruyama Oke va Xokusay kabi Yapon rassomlari orasida tabiatdan yozishga bo'lgan qiziqish ularga sansuiga konseptual landshaftidan "fukaiga"deb nomlangan manzaralarni real tasvirlashga o'tishga imkon berdi.

Buddizm bilan birga sintoizm, milliy yapon dini, yapon dindorlarining aksariyati tomonidan qo'llaniladi. Buddizm-kelib chiqishi buyuk Buddaning hayoti va ta'limotida bo'lgan diniy oqimga berilgan nom. Buddizm o'zgarimas ta'limotni anglatadi yoki Dharma bu o'tkinchi bo'lgan hamma narsaning orqasida yotadi.

Sintoizm qadimgi tabiatni ma'naviyilastirish va vafot etgan ajdodlarni ilohiylastirishdan kelib chiqqan. Sintoizmga ko'ra, inson son – sanoqsiz xudolar va ruhlardan biri-kamidani kelib chiqadi. Yaponiya imperatorlari sulolasining ajdodi hisoblangan Oliy Xudo – Quyosh ma'budasi Amaterasu-o-mi-kami ("osmonda porlayotgan buyuk ma'buda") alohida o'rin tutadi. Marhumning ruhi, muayyan sharoitlarda, kami bo'lishga qodir. O'z navbatida, kami marosim ob'ektlariga (qilich, oyna, Xudoning haykalchasi yoki uning nomi yozilgan planshet) aylanish qobiliyatiga ega va bunday ob'ekt –shintai ibodat ob'ektiga aylanadi. Sinto ibodati 4 elementdan iborat – poklanish (xarai), qurbonlik (shinsei), qisqa ibodat (norito) va libatsiya (naorai).

V-VI asrlardan boshlab imperator sudi asosiy Sinto ibodatxonalari faoliyatini boshqara boshladi: eng muhim marosimlar VII-asrda sintoizmning oliy ruhoniysi deb e'lon qilingan imperator tomonidan shaxsan amalga oshirildi. Sintoizm yagona kanonik adabiyotning yo'qligi VII-VIII asrlarda qadimiy tarixiy afsonalar, afsonalar va ertaklar to'plamlari – "Kojiki" ("qadimgi ishlar rekordi") va "Nihon seki" ("Yaponiya yilnomalari") yaratilishi bilan qopladi. Buddizmning Koreya va Xitoydan Yaponiyaga kirib borishi sintoizmning monopol pozitsiyasini asta-sekin yo'q qildi.

Feodalizmning gullab-yashnagan davrida buddizm Yaponiyaning diniy hayotida ustun rol o'ynay boshladi, shuning uchun ko'pchilik yaponlar bir vaqtning o'zida ikkita din – buddizm va sinto (Rebusinto) bilan shug'ullana boshladilar: masalan, nikohlar, bola tug'ilishi va mahalliy bayramlar edi odatda Sinto an'analari ko'ra nishonlanadi va dafn marosimlari asosan buddizm qoidalariga muvofiq amalga oshiriladi.

XVII-XVIII asrlarda bir guruh faylasuflar Yaponiyada "tarixiy maktab" deb nomlangan faol faoliyatni boshladilar (M. Kamo, N. Motoori va boshqalar.). "Tarixiy maktab" imperator hokimiyatining kultini va to'liqligini tiklash uchun sintoizmni kuchaytirishga kirishdi. Keyin Meydzi inqilobi (1867-1868) va 1945 yil oxirigacha sintoizm buddizm bilan birga imperator va hukumatning maxsus homiyligidan bahramand bo'ldi. Sinto va buddist ibodatxonalariga muntazam tashriflar maktab o'quvchilari va hukumat amaldorlariga yuklatilgan.

Sintoizmga ko'ra, ochiq dunyo va yashirin dunyo mavjud bo'lib, ular namoyon bo'ladi va namoyon bo'lmaydi. Xaosdan paydo bo'lgan birinchi xudolar Izanagi (Izanaki) va Izanami ikkala jinsning belgilariga ega (androgen). Ular boshqa xudolarni, shu jumladan olov xudosini tug'dilar, ular Izanamining ko'kragini kuydirdilar, keyin u o'liklarning Shohligiga bordi va u yerda u ulardan birinchisi bo'ldi. Izanagi o'z ijodini davom yettirib, Yapon panteonining eng oliy xudosi Amaterasu quyosh ma'budasini yaratdi, shuningdek, androginiya belgilariga ega va yaponlarning imperatorlik chizig'ining boshlanishini belgiladi. Sintoizm to'rt dunyoning mavjudligini tan oladi: yer osti, dunyoviy, samoviy va abadiy, transsendent. Xudolar, xudolar daryolar, tog'larning mohiyati sifatida, o'liklarning ruhlari sifatida, ajoyib qobiliyat egalari yoki ibodatxonalarining homiylari, shu jumladan buddistlar sifatida ko'rinmas holda mavjud bo'lgan odamni o'rab oladi. Yaponiyada Sinto buddist ibodatxonalari mavjud. Sintoizm imperial shakllariga ega (yaponcha kosisu), ma'bud (yaponcha jingu, jinja), mazhablararo (yaponcha keha) va xalq (yaponcha. minkan). U mifologiya, marosimlar, bayramlar va qadimiy adabiyotga katta ta'sir ko'rsatgan.

Ko'pgina dinlar — buddizm, jaynizm, sintoizm, hinduizm - nafaqat hayotga, balki yovvoyi tabiat ob'ektlariga — bog'lar, daraxtlar, hayvonlar, buloqlar, daryolar, ko'llar, orollar, tog'lar va hokazolarga muqaddaslik maqomini beradi.

Sintoizm an'anaviy Yapon dinidir. Sinto dini tabiat kuchlarini, hayvonlarni va taniqli odamlarni ilohiylashtiradi. Bu xudolar Yapon tilida "kami" deb ataladi.

Konfutsiylik va buddizmdan farqli o'laroq, sintoizm faqat yaponlarga xos bo'lgan sof milliy dindir. Uning panteonida 8 milliondan ortiq xudolar bor, ular orasida o'liklarning ruhlari, daryolar, tog'lar, ko'llar ruhlari va hunarmandchilik homiylari ham bor. Ushbu ta'limotga ko'ra, o'limdan keyin odamlar ular kelib chiqqan kamiga aylanishi mumkin. Bu din o'z izdoshlaridan ibodat qilishni yoki muqaddas matnlarni o'qishni talab qilmaydi. Ma'bud bayramlari va marosimlarida qatnashish kifoya. Marosimlar bu yerda konfutsiylikdan kam rol o'ynaydi. Kundalik hayotning har bir tafsiloti, har bir tafsiloti, xoh salomlashish, xoh choy ziyofati bo'lsin, uzoq marosimga o'ralgan. Insonning maqsadi tabiat bilan uyg'un yashashdir, shuning uchun odatda yapon uylarida mebel deyarli yo'q bo'lgan va har bir uy, iloji bo'lsa, ba'zan kichik bog' yoki maysazor yoki miniatyura betartibli bilan chiroyli mayda ko'llar bilan bezatilgan. Tabiat va dunyo o'zlarini rivojlantiradi va hech qanday yuqori aqlga bog'liq emas. Dunyo tirik va jonsiz, insoniy va tabiiy, yerdagi va keyingi hayotga bo'linmaydi. Oxirat dunyoviy hayotning aksidir. Bu zulmatning ma'yus dunyosi emas. Sintoizmga ko'ra, o'lim bir holatdan ikkinchisiga tabiiy o'tishdir.

Ajdodlar xudolaridan tashqari, yaponlar ko'plab landshaft xudolari va xudolariga sig'inishgan-turli xil tabiiy kuchlarning asoslari: yomg'ir, zilzila, tog', hovuz, yo'l - ularning barchasi sinto ruhoniylari tomonidan ibodat qilingan xudolarning rahm-shafqatida edi. Ushbu

xudolarning kuchi cheksiz emas edi va odatda nisbatan kichik hududga tarqaldi.

O'nlab Sinto mazhablari mavjud, ularning aksariyati qadimgi elementar ruh belgilarining izlarini saqlaydi, ammo yangilanganlari ham bor. Shunday qilib, tenrikyo mazhabi tenrining ilohiy universal ongiga sig'inadi. Ammo umuman olganda, sintoizm nafaqat umumiy, balki mahalliy, shuningdek, oilaviy ko'plab xudolarga sig'inishni o'z ichiga oladi .

XULOSA

Umuman olganda , yaponlar kundalik hayotida din eng asosiy o'rinlardan birini egallaydi. Madaniyatning ko'plab tarmoqlarida ham diniy qarashlarning aks etganligini ko'rishimiz mumkin. Xulosa sifatida shuni alohida ta'kidlab o'tish mumkinki, Yaponiya tarixini, madaniyatini va kundalik hayotini o'rganishda ushbu huddudagi diniy qarashlarga alohida urg'u berish hamda mufassal o'rganish lozim.

REFERENCES

1. Буддийская философия в средневековой Японии. - М.: Наука, 1998.
2. Виноградов В. Культура Японии. – СПб.: Реч, 2004.
3. Голуб Л. Ю., Другова О. Ю., Голуб П. Ю. Популярный словарь по буддизму и близким к нему учениям. – М.: ВЛАДОС, 2004.
4. Живопис Японии. / Под ред. Яковлевой А.М. – М.: Просвещение, 1987.
5. Искусство укиё-э. // Япония сегодня. – 2005. - №10.
6. Ласточкина П.А. Природа в искусстве Азии. – М.: Просвещение, 2004.
7. Овчинников В.В. Ветка сакуры. – М.: Советский писатель, 1988.
8. Сюнкити Акимото Изучая японский образ жизни. – М.: Просвещение, 1961.
9. Токутаро - Итиюсай – Итирюсай. // Япония сегодня. – 2003. - №11.
10. Художники Японии. / Под ред. Астафеева А.Ю. – М.: Просвещение, 1999.
11. Федорова М.Ю. Садовое искусство в культуре Японии. – М.: Искусство, 2005.
12. Фоско Мараини Япония: черты преемственности. – М.: Просвещение, 1971

